

Toni Suutari, Virve Pekurinen

19.8.2022

Valtiovarainministeriö

Lausunto on valmisteltu lausuntopalvelu.fi:ssä

Viite: Lausuntopyyntöne 1.7.2022, VN/19529/2022

VATT:n tiedonsaantioikeudet

Esitysluonnoksen mukaan tavoitteena on, että Valtion taloudellinen tutkimuskeskus (VATT) kykenisi tuottamaan nykyistä paremmin ajantasaista tietoa talouspoliittisen päätöksenteon tueksi. Esitysluonnoksen nykytilaa kuvaavassa luvussa on ansiokkaasti todettu tiedolla johtamisen tarpeiden vahvistuminen ja se, kuinka muuttuviin tilanteisiin on kyettävä reagoimaan hyvinkin nopeasti, minkä vuoksi olisi pyrittävä poistamaan tiedon hyödyntämiseen liittyviä esteitä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) pitää yleisellä tasolla hyvänä, että valtionhallinnon edellytyksiä rekisteritiedon hyödyntämisessä ja tiedon tuottamisessa päätöksenteon tueksi parannetaan. Esityksessä ei kuitenkaan ole otettu huomioon THL:n lakisääteistä roolia ja sen tehtäviä. THL on siitä annetun lain (668/2008) nojalla sosiaali- ja terveydenhuollon alan asiantuntijalaitos. THL tekee päätöksentekoa – myös talouspoliittista päätöksentekoa – palvelevaa tutkimus-, selvitys- ja arviointityötä osana lakisääteisiä tehtäviään (mm. laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021 30 §). THL kehittää ja ylläpitää pitkän aikavälin sosiaalimenojen ennustemallia (SOME-malli), jota käytetään julkisen talouden kestävyuden arvioinnissa sekä uuteen sote-järjestelmään liittyvässä arvioinnissa ja ennakoinnissa (palvelutarpeen muutoksen arviointi alueittain ja koko maassa, väestörakenteen muutoksen ennakointi sekä palvelujärjestelmän ohjaaminen).

Esityksessä ei myöskään ole huomioitu STM:n hallinnonalan Toivo-ohjelmaa, jonka puitteissa Valtava- ja Virta-hankkeissa kehitetään hyvinvointialueiden tietojohdantamista ja uudistetaan kansallista sote-tietopohjaa <https://soteuudistus.fi/toivo-ohjelma>. Tavoitteena on, että hyvinvointialueiden johtamisen tietoa voidaan hyödyntää kansallisten viranomaisten arvioinnissa, ohjauksessa ja valvonnassa. Tahto-tietotuotantolinja tuottaa valtiokonttorin keräämät talous-, henkilöstö- ja hallintotiedot sote-sektorilta. Niiden tavoitteena on nimenomaan parantaa esitysluonnoksessa kuvattuja haasteita ja saada tiedot yhdestä paikasta reaaliaikaisesti päätöksenteon tueksi. Lisäksi VATT:n datahuoneen osalta myös hyvä käydä läpi suhde Valtava-hankkeessa valmisteltavaan viiteen alueelliseen valmiuskeskukseen. Näillä on Sote-järjestämislain 50–51 §:n mukaisia tehtäviä, jotka vastaavat alueellisella tasolla datahuoneelle ehdotettuja tehtäviä ja jotka ovat hyödynnettävissä myös kansallisella tasolla.

Esityksessä todetaan, että VATT:n tutkimustoiminnan ja erityisesti datahuonepilotin osalta keskeisiä tietosisältöjä ovat mm. hyvinvointialueiden rahoittamia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita koskevat tiedot, Kansaneläkelaitoksen etuuksia sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevat tiedot sekä Digi- ja väestövirastoa koskevat perustiedot. Nämä samat tiedot sisältyvät THL:n lakisääteisiin tiedonsaantioikeuksiin ja ovat keskeisenä aineistona THL:ssä tehtävässä sote-päätöksentekoa tukevassa tutkimus- ja selvitystyössä.

Toni Suutari, Virve Pekurinen

19.8.2022

Parhaassa tapauksessa VATT:n ja THL:n toteuttamat tiedonkeruut ja niihin perustuva selvitys- ja tutkimustoiminta tukevat toisiaan, mutta ilmeisenä riskinä on toiminnan päällekkäisyys, mikä voi johtaa ylimääräiseen rasitteeseen koko sosiaali- ja terveydenhuollon kentälle, jos kansallinen tiedonkeruu ja tietojen käsittely ei toteudu koordinoidusti.

THL:lla on oikeus ja velvollisuus määritellä alan termejä, määrittämiä ja luokituksia (THL-laki 2 § 5), jotka vaikuttavat tiedonkeruun sisältöön. Tiedonkeruun sisällön tulisi vastata myös VATT:n datahuoneen tarvetta. Näin ollen on merkityksellistä, että arvioidaan vaikutukset THL:n vastuulla olevaan sote-tiedonkeruun sisällön pysyvään koordinointiin ja tarvittaviin yhteistyöelimiin.

VATT:lle ehdotetut tiedonsaantioikeudet ja käyttötarkoitukset näyttäytyvät varsin laajoina ja määrittelemättöminä. Ehdotus kaipaakin tarkempia perusteluita mm. siltä osin, että VATT saisi oikeudet itse kerätä tietoja suoraan sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioilta. Nämä ovat tietoja, joita THL pääsääntöisesti kokoaa omien tiedonsaantioikeuksiensa perusteella sote-organisaatioilta. THL-lain 5 d §:ssä on säädetty prosessista, joka koskee uusia tiedonkeruita tai jo kerättävien tietosisältöjen merkittävää muutosta. Prosessiin kuuluu neuvotteluvaihe tiedonantaja edustavien organisaatioiden ja järjestöjen kanssa. Siinä kuullaan tietosuojavaltuutettua. Neuvottelussa arvioidaan kerättävien tietojen tarpeellisuutta, tietosisältöjä ja niiden muutoksia sekä tietojen säilytysaikaa ja käytettävää tietojen keräämistä sekä tunnistetietojen tarpeellisuutta. Olisi erikoista, että VATT voisi kerätä tietoja suoraan ilman mitään vastaavaa prosessia.

Ehdotuksessa painotetaan ajantasaisen aineistojen hyödyntämistä nopeasti. Tavoite on ymmärrettävä ja kannatettava. Sosiaali- ja terveydenhuollon tiedoille on kuitenkin ominaista, että tiedot syntyvät hyvin erityyppisissä ympäristöissä ja että tietojen antajia ja tietoja välittäviä järjestelmiä on satoja. Tästä johtuen tiedot ovat harvoin täysin sisäisesti täysin loogisia: jonkin toimittajan tiedot eivät sisällä tiettyjä tietoja ja toisten toimittajien tiedoista puuttuu jotakin muuta. Lähes kaikkia THL:n rekisteriaineistoja täydennetään tai korjataan. Tyypillisesti aineistoa tarkastellaan ja käsitellään erityisesti ennen tietojen julkaisua, mutta myös ensimmäisten julkaisujen jälkeen. THL pyrkii siis julkaisuprosessissaan tasapainottamaan sekä tietojen ajankohtaisuutta että niiden oikeellisuutta. Aineistojen käsittely edellyttää perehtyneisyyttä käytettyihin aineistoihin, koska tietoja tulkittaessa on tunnettava myös kontekstia, jossa erilaiset tiedot ovat syntyneet.

Laaja-alaisen tiedon tuottamiseen tarvitaan usean organisaation panosta. Erot saman alueen selvitys- ja tutkimustoimintaa tekevien organisaatioiden tiedonsaantioikeuksissa voivat ohjata epäedullisesti sitä, mitä missäkin organisaatioissa tehdään. Niin ikään tulisi huolehtia siitä, että edellytykset ovat tasapuoliset, kuten tietojen maksuttomuus ja mahdollisuudet hyödyntää kansallisia infrastruktuuriratkaisuja. Tietotuotannon laatu ja yhtenäisyys edellyttävät, että mahdolliset erot eriaikaisesti kerätyistä aineistoista saaduissa tuloksissa voidaan läpinäkyvästi dokumentoida ja perustella kaikkia tietoja tuottavien tahojen luotettavuuden säilyttämiseksi.

Vaikutustenarviointi ja esitys on vielä kovin ylätasoinen, joten sen vaikutuksia THL:n resurssitarpeeseen ei ole mahdollista arvioida. Tietopyyntöjen käsittelystä, aineistojen kokoamisesta ja lähettämisestä sekä aineistojen käyttöön liittyvästä ohjauksesta ja neuvonnasta syntyy THL:lle kustannuksia. Näin on erityisesti, jos tietojen saamisen nopeuttaminen vaatii lisäresursseja. Kustannuksia voi syntyä myös, jos aineistojen kokoamiseen ja lähettämiseen VATT:iin luodaan automaattinen tiedonsiirtokanava. Kustannukset pitää arvioida ja rahoittaa erikseen.

Tulevaisuudessa tiedonhallintaan ja tietojen käyttöön tulevat vaikuttamaan myös EU:n valmisteilla olevat asetukset (Data Governance Act ja European Health Data Space), joiden vaikutuksia esityksessä olisi alustavasti hyödyllistä reflektoida.

Toni Suutari, Virve Pekurinen

19.8.2022

THL:n keskeinen tehtävä on riittävän sote-tietopohjan kehittäminen laadukkaasti, jotta tiedot ovat laadukkaita ja vertailukelpoisia. THL on avoin kansallisen yhteistyön tiivistämiselle, keskustelee katvealueiden kattamisesta ja kannattaa VATT:n erinomaisen analyysikyvykkyuden optimointia kansallisen päätöksenteon tueksi. Ennen kuin lakiesitystä kannattaa viedä eteenpäin on tärkeää selvittää kansallisen tietopohjan kokonaiskuva ja kehittämishankkeet päällekkäisyyden välttämiseksi ja kustannustehokkaan toiminnan turvaamiseksi sekä ottaa huomioon THL:n lakisäätöiset tehtävät sosiaali- ja terveystieteen asiantuntijalaitoksena.

Pääjohtaja

Markku Tervahauta

Johtaja

Sirpa Soini

SIGNATURES**ALLEKIRJOITUKSET****UNDERSKRIFTER****SIGNATURER****UNDERSKRIFTER**

This documents contains 3 pages before this page

Dokumentet inneholder 3 sider før denne siden

Tämä asiakirja sisältää 3 sivua ennen tätä sivua

Dette dokument indeholder 3 sider før denne side

Detta dokument innehåller 3 sidor före denna sida

authority to sign

representative

custodial

asemavaltuus

nimenkirjoitusoikeus

huoltaja/edunvalvoja

ställningsfullmakt

firmateckningsrätt

förvaltare

autoritet til å signere

representant

foresatte/verge

myndighed til at underskrive

repræsentant

frihedsberøvende